

Sygn. akt V CSK 19/08

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 czerwca 2008 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Henryk Pietrkowski (przewodniczący)

SSN Krzysztof Strzelczyk (sprawozdawca)

SSN Kazimierz Zawada

Protokolant Piotr Malczewski

w sprawie z powództwa J. S.

przeciwko Z. S. i R. Z.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 19 czerwca 2008 r.,

skarg kasacyjnych obu stron od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 14 września 2007 r., sygn. akt [...],

1) oddała skargi kasacyjne

**2) znosi pomiędzy stronami koszty postępowania
kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Powód J. S. wniósł o zasądzenie solidarnie od pozwanych Z. S. i R. Z., wspólników spółki cywilnej Dom Handlowy „C.” w C. kwoty 521.983,88 złotych tytułem odszkodowania za niewykonanie umowy najmu lokali użytkowych.

Na dochodzoną kwotę składały się: 136.115,89 złotych kosztów kredytu zaciągniętego na zakup sprzętu i wyposażenia lokali, 45.000 złotych kosztów przechowywania sprzętu, 132.627,99 złotych odpowiadające wysokości amortyzacji środków trwałych, 5.660 złotych wydatkowane na uzyskanie koncesji na sprzedaż piwa, 2550 złotych czynszu za miesiąc listopad 2001 r. oraz 200.000 złotych utraconych korzyści.

Pozwani Z. S. i R. Z. wnosili o oddalenie powództwa. Zarzucali, że powód nie podjął działalności w wynajętych lokalach i brak związku przyczynowego pomiędzy szkodą a niewykonaniem umowy.

Sąd Okręgowy w C. wyrokiem z dnia 26 września 2003 r. uwzględnił powództwo do kwoty 229.654,97 złotych z odsetkami ustawowymi od dnia 26 września 2003 r. i oddalił je w pozostałym zakresie.

Według ustaleń Sądu Okręgowego strony zawarły 31 października 2000 r. umowę najmu lokali użytkowych położonych w C. przy ul. D. [...] na okres 10 lat i powód miał przejąć lokale wraz z wyposażeniem od poprzednich najemców. Umowa nie została wykonana, gdyż nie doszło do przekazania lokali powodowi protokołami zdawczo – odbiorczymi. Wyrokiem z dnia 23 maja 2002 r. Sąd Apelacyjny nakazał pozwany wydanie lokali powodowi uznając, że nie zostało wykazane aby lokale nie zostały przejęte z winy powoda i brak było podstaw do odstąpienia od umowy przez wynajmującego. 29 maja 2002 r. strony zawarły porozumienie ustalając, że umowa najmu zostaje rozwiązana z dniem 31 maja 2003 r. Sąd ustalił, że pozwany planując rozpoczęcie działalności w wynajętych lokalach dokonał zakupu sprzętu stanowiącego wyposażenia lokali za kwotę 62.741 złotych, przy czym sprzęt ten został sprzedany za kwotę 50.081 złotych.

Sąd Okręgowy zasądził na tej podstawie faktycznej kwotę 229.654,97 złotych na którą składały się: 2.126,97 złotych kosztów utraconej amortyzacji środków trwałych liczonych od kwoty 12.000 złotych, stanowiącej różnicę między ceną zakupu i sprzedaży wyposażenia lokali; 22.868 złotych kosztów kredytu wydatkowanego na zakup wyposażenia; 18.000 złotych kosztów przechowywania sprzętu w wynajętym lokalu liczonych według rzeczywiście zajmowanej na ten cel powierzchni lokalu; 5.500 złotych kosztów uzyskania koncesji na sprzedaż piwa oraz czynsz najmu za listopad 2000 r.; 178.510 złotych utraconych korzyści z działalności gospodarczej jaką powód zamierzał podjąć w wynajętych lokalach. Sąd Okręgowy przyjął odpowiedzialność pozwanych na podstawie art. 471 k.c. albowiem nie wykonali zobowiązania wydania lokali.

Od tego wyroku apelację wniosły obie strony.

Wyrokiem z dnia 14 września 2007 r. Sąd Apelacyjny z apelacji pozwanych zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że zasądził od nich solidarnie na rzecz powoda kwotę 104.413,77 złotych z odsetkami ustawowymi od dnia 26 września 2003 r., oddalił dalej idące powództwo oraz oddalił apelację pozwanych w pozostałej części. Jednocześnie Sąd Apelacyjny oddalił w całości apelację powoda.

Odnosząc się do żądania naprawienia szkody postaci amortyzacji środków trwałych wyliczonej przez powoda na kwotę 132.627,99 złotych Sąd wskazał, że ewentualną szkodą z tego tytułu mógłby być brak możliwości dokonywania odpisów amortyzacyjnych w prowadzonej działalności gospodarczej. Tymczasem z przeprowadzonego w sprawie dowodu z opinii biegłej wynika, że powód aż do stycznia 2005 r. dokonywał takich odpisów. Jako bezzasadne ocenił Sąd żądanie naprawienia szkody w postaci kosztów kredytu bankowego zaciągniętego na zakup środków trwałych przeznaczonych do działalności gospodarczej. Koszty kredytu stanowią koszty działalności gospodarczej i ich poniesienie oznacza zmniejszenie dochodu z tej działalności a powód nie dochodził tak określonego odszkodowania. Ponieważ powód nie udowodnił, że wynajął lokal wyłącznie w celu składowania sprzętu a także, że nie miał możliwości wynajęcia innego lokalu na cele magazynowe, należne mu odszkodowanie nie może

przewyższać części czynszu odpowiadającego faktycznie zajmowanej powierzchni. Sąd Apelacyjny podzielił wprawdzie zarzut apelacji powoda, co do wyliczenia utraconych korzyści bez doliczenia podatku od osobistych dochodów ale podkreślił jednocześnie, że nie ma to wpływu na ostateczne rozstrzygnięcie. Uznał jako najbardziej adekwatne dla wyliczenia szkody w tej postaci wyliczenie uzyskiwanych dochodów przez poprzednich najemców prowadzących firmy R. i S. Uwzględniając dochody uzyskane przez te podmioty w 2000 r. Sąd ustalił miesięczny dochód na kwotę 2.698,75 złotych, co przez okres trwania umowy najmu stanowi 78.263,77 złotych. Sąd podkreślił, że powód w dotychczasowej, zbliżonej działalności nie uzyskiwał dochodów.

Oceniając w ten sposób apelację powoda Sąd Apelacyjny jednocześnie uwzględnił częściowo apelację pozwanych i obniżył kwotę zasądzoną w pierwszej instancji o kwotę 125.241,20 złotych obejmującą: 100.246,23 złotych utraconego zysku, 22.868 złotych kosztów kredytu, 2.126,97 z tytułu amortyzacji środków trwałych.

Sąd Apelacyjny oddalił apelację pozwanych w pozostałej części. Uznał za bezzasadny zarzut naruszenia art. 471 k.c. i wskazał między innymi na wyrok w innej sprawie o wydanie wynajętych lokali. Powołane rozstrzygnięcie zostało oparte na stwierdzeniu bezpodstawności wypowiedzenia umowy najmu, dokonanego przez pozwanych. Takie same były ustalenia sądu pierwszej instancji zaaprobowane przez Sąd odwoławczy.

Wyrok Sądu Apelacyjnego zaskarżyły obie strony.

Powód J. S. zaskarżył wyrok w części oddalającej jego apelację oraz zmieniającej na niekorzyść wyrok Sądu pierwszej instancji. Zarzucił naruszenie art. 378 § 1 k.p.c. przez rozpoznanie apelacji na ich niekorzyść z przyczyn nie podniesionych w apelacji. W ramach naruszenia prawa materialnego tj. art. 471 k.c. w związku z art. 361 § 1 i 2 k.c. powód zarzucił bezpodstawne przyjęcie, że: szkodą nie jest zmniejszenie wartości księgowej środków trwałych oraz brak możliwości dokonywania odpisów amortyzacyjnych jak również koszty kredytu zaciągniętego na zakup środków trwałych. Powód w ten sam sposób zakwestionował ograniczenie odszkodowania za koszty przechowywania sprzętu. W końcu naruszenie art. 471 k.c. w związku z art. 361 § 1 k.c. miało polegać bezzasadnym

przyjęciu, że kwota utraconych korzyści w postaci minimalnego zysku, jaki osiągnąłby powód w wysokości 1778.510,- złotych jest kwotą netto, bez uwzględnienia należnego podatku dochodowego od osób fizycznych, podczas gdy, zgodnie z zasadą pełnej kompensacji szkody, zasądzona kwota z tego tytułu winna być podwyższona o kwotę w/w podatku, tj. o 20%. Na tej podstawie powód wniósł o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji.

Pozwani zaskarżyli wyrok Sądu drugiej instancji w części uwzględniającej powództwo. Zarzucili naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 471 k.c. i w konsekwencji niewłaściwe zastosowanie art. 6 k.c. ze względu na przyjęcie domniemania winy dłużnika i przełożenie na niego ciężaru dowodu. Naruszenie art. 659 k.c. polegało, według skarżących, na przyjęciu, że świadczeniem wynajmującego jest obowiązek wydania lokalu objętego umową najmu nawet, gdy najemca nie przystępuje do czynności objęcia lokalu w posiadanie. Pozwani wnieśli o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i oddalili powództwo.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W skardze kasacyjnej powoda zarzucono wyjście poza granice apelacji pozwanych i zmianę orzeczenia na niekorzyść powoda z przyczyn nie podniesionych w apelacji. Jest to wszystko, co zawiera skarga kasacyjna w zakresie naruszenia przepisów postępowania. Nie wskazuje się w niej konkretnych uchybień Sądu drugiej instancji, co pozwoliłoby ocenić, czy rzeczywiście doszło do naruszenia prawa procesowego. Dlatego pozostając w tych samych granicach ogólności skargi kasacyjnej wystarczy odwołać się do poglądu wyrażonego przez Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 31 stycznia 2008 r. mającej moc zasady prawnej (sygn. akt III CZP 49/07, Wspólnota 2008/1/13), według którego Sąd drugiej instancji rozpoznający sprawę na skutek apelacji nie jest związany przedstawionymi w niej zarzutami dotyczącymi prawa materialnego, wiążą go natomiast zarzuty dotyczące naruszenia prawa procesowego; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod uwagę nieważność postępowania.

Ponieważ jest to jedyny zarzut w postępowaniu kasacyjnym dotyczący naruszenia przepisów postępowania przez Sąd drugiej instancji, podstawą oceny naruszenia prawa materialnego zarzucanego w obu skargach kasacyjnych może być tylko stan faktyczny będący podstawą zaskarżonego wyroku (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 2006 r. , sygn. akt I UK 262/05, niepubl.; z dnia 28 kwietnia 2005 r., sygn. akt III CK 495/04, niepubl.).

Jest to uwaga bardzo istotna w odniesieniu do obu skarg kasacyjnych, w których zarzut naruszenia prawa materialnego w większości opiera się na odmiennych ustaleniach faktycznych, niż poczynione w sprawie. Jest to niedopuszczalny sposób podważania dotychczasowych ustaleń faktycznych w ramach podstawy skargi kasacyjnej przewidzianej w art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c., sprzeczny z treścią art. 398³ § 3 k.p.c.

Jak ustalił Sąd Apelacyjny, powód dokonywał aż do stycznia 2005 r. odpisów amortyzacyjnych. Już z tej przyczyny bezzasadny jest zarzut nieuwzględnienia tego elementu szkody. Podobnie należy ocenić wyliczenie odszkodowania za przechowywanie sprzętu, oparte na zasadzie odpowiedzialności za normalne następstwa działania sprawcy szkody (art. 361 § 1 k.c.), które z jednej strony było wynikiem konkretnych ustaleń faktycznych z drugiej zaś stanowiło konsekwencję rozkładu ciężaru dowodu. To powód, jak trafnie przyjął Sąd drugiej instancji, powinien był wykazać, iż nie miał możliwości wynajęcia innego lokalu, o mniejszej powierzchni, na cele magazynowe.

Niezbędne jest także odwołanie się do ustaleń faktycznych w zakresie kosztów kredytu jaki zaciągnął powód na zakup sprzętu do lokali. Za uzyskaną w ten sposób część środków powód nabył sprzęt jedynie o wartości 62.741 złotych. Tego nakładu związanego z planowanym rozpoczęciem działalności w wynajętych lokalach powód nie utracił albowiem uzyskał ekwiwalent w postaci sprzętu dyskotekowo – oświetleniowego i nagłaśniającego, którym dysponował aż do chwili jego sprzedaży. Szkoda z tego tytułu polegała na pozbawieniu możliwości wykorzystania sprzętu w sposób przynoszący dochód ale szkoda w tej postaci została już uwzględniona.

Wykazanie szkody w postaci *lucrum cessans* z natury rzeczy ma charakter hipotetyczny. Nie sprzeciwia się to przyjęciu, że szkoda rzeczywiście powstała, jeżeli zostanie udowodnione tak duże prawdopodobieństwo osiągnięcia korzyści majątkowej przez poszkodowanego, że rozsądnie rzecz oceniając można stwierdzić, iż poszkodowany na pewno uzyskałby korzyść, gdyby nie wystąpiło zdarzenie, w związku z którym ten skutek był niemożliwy (por. wyrok SN z dnia 3 października 1979 r., II CR 304/79 - OSNCP 1980, nr 9, poz. 164; wyrok SN z dnia 28 kwietnia 2004 r., III CK 495/02, Biuletyn SN nr 11 z 2004 r., str. 41; wyrok SN z dnia 27 listopada 2002 r., I CKN 1215/00 - OSP 2004, nr 1, poz. 3). Jak trafnie wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 18 października 2000 r. (sygn. akt V CKN 111/00 niepubl.) ustawodawca nie wskazał bliższych kryteriów budowaniu hipotez w tym zakresie, pozostawiając je wiedzy i doświadczeniu życiowemu składu orzekającego, stosowanym odpowiednio do okoliczności sprawy. Ponieważ powód zamierzał prowadzić działalność gospodarczą podobną do działalności dotychczasowych najemców lokali przyjęcie jako wiarygodnego odniesienia dochodów uzyskiwanych przez te osoby nie stanowi naruszenia art. 361 § 2 k.c. Jest to najbardziej adekwatne kryterium uwzględniające pełny zakres (nie tylko prowadzenie sprzedaży piwa) usług świadczonych przez dotychczasowych najemców jak i planowanych do świadczenia przez powoda. Fakt, iż objęte umową lokale prowadziły dotychczas różne osoby nie zmienia stanowiska, że największe prawdopodobieństwo wysokości hipotecznych dochodów można było przewidzieć w oparciu o przyjęte kryterium. Jak słusznie stwierdził Sąd drugiej instancji, budowanie hipotez na twierdzeniach powoda byłoby mniej prawdopodobne jeśli uwzględni się, że powód w dotychczasowej działalności o zbliżonym charakterze ponosił straty. Poza tym należy zwrócić uwagę, na znaczne rozbieżności pomiędzy twierdzeniami powoda, co do zakresu i rodzaju nakładów jakie poniósł w związku z zawarciem z pozwanymi umowy najmu lokali a ustaleniami faktycznymi sądu.

Sąd drugiej instancji właściwie odniósł się do sformułowanego jeszcze w apelacji a powtórnego w skardze kasacyjnej zarzutu nieuwzględniania przy ustalaniu odszkodowania, w postaci utraconych korzyści, podatku dochodowego od osób fizycznych i zasądzenia odszkodowania netto, po odliczeniu wymienionego podatku.. Ponieważ zgodnie z art. 21 ust. 1 pkt 3 b ustawy z dnia 26 lipca 1991 r.

o podatku dochodowym od osób fizycznych (tj. Dz.U. z 2000 r., nr 14, poz. 176 ze zm.) podatkiem dochodowym objęte jest odszkodowanie otrzymane w związku z prowadzoną działalnością gospodarczą obciążenie z tego tytułu nie powinno mieć żadnego wpływu na wysokość przysługującego odszkodowania. Zagadnienie to pozostaje jednak bez znaczenia w sprawie ze względu na zmianę orzeczenia przez Sąd drugiej instancji i przyznanie odszkodowania z tytułu utraconych korzyści według dochodu możliwego do uzyskania, wyliczonego według stanu przed opodatkowaniem.

Jak podkreślono na wstępie, zasadnicze znaczenie dla oceny zarzutów naruszenia prawa materialnego zawartych w rozpoznawanych skargach kasacyjnych ma podstawa faktyczna wyrokowania. Dlatego bezzasadnie konstruuje się w skardze kasacyjnej powoda zarzut naruszenia art. 659 k.c. łącząc go z dowolnym, wykraczającym poza ramy ustaleń faktycznych stwierdzeniem, że najemca nie przystąpił do czynności objęcia lokalu w posiadanie. Sąd drugiej instancji kierując się prawomocnym wyrokiem w sprawie o wydanie powodowi przez pozwanych przedmiotu najmu, opłaceniem przez najemcę czynszu za pierwszy miesiąc obowiązywania umowy, wezwaniem powoda z grudnia 2000 r. o wydanie lokali ustalił, iż to ze strony wynajmujących doszło do naruszenia obowiązku wydania lokali.

Zgodnie z art. 471 k.c. dłużnik ponosi odpowiedzialność, gdy wierzyciel wykaże, że na skutek nienależytego wykonania umowy poniósł szkodę, która pozostaje w adekwatnym związku przyczynowym z nienależytym wykonaniem umowy. Jak wskazano wyżej, Sąd drugiej instancji przyjął, że to pozwani bezpodstawnie wypowiedzieli powodowi umowę najmu. Ustalił jednocześnie, że powód z przyczyn leżących po ich stronie nie objął lokali. Pozostawiając na chwilę te ustalenia wskazać należy, iż jeżeli umowne obowiązki strony polegają na oddaniu rzeczy do używania, dla wykazania przez wierzyciela niewykonania tego zobowiązania wystarczy jego oświadczenie, że nie doszło do wydania rzeczy.

Spełnienie wymienionych przesłanek nie zawsze jednak pozwoli przypisać dłużnikowi odpowiedzialność kontraktową, która została oparta na domniemaniu jego zawinionego zachowania, które dłużnik może obalić przez wykazanie,

że niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania jest następstwem okoliczności, za które nie ponosi on odpowiedzialności. W rozpoznawanej sprawie, byłoby to wykazanie, że doszło do wydania lokali, w rozumieniu art. 348 k.c., umożliwiające faktyczne korzystanie z nich zgodnie z umówionym celem. Przesunięcie w tym miejscu ciężaru dowodu na dłużnika jest oczywiste i dlatego także w tej części skarga kasacyjna pozwanych jest bezzasadna.

Z tych wszystkich względów Sąd Najwyższy oddalił obie skargi kasacyjne na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. znosząc pomiędzy stronami koszty postępowania kasacyjnego na podstawie art. 100 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. oraz art. 398²¹ k.p.c.